

КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКІ ЗАКЛАДИ ЛЬВОВА НАПРИКІНЦІ XVIII–XIX СТОЛІТЬ ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК МІСТА

Н. М. Божко, Л. В. Цубов

Інститут підприємства та перспективних технологій
Національний університет “Львівська політехніка”

© Божко Н. М., Цубов Л. В., 2016

Проаналізовано діяльність культурно-мистецьких установ Львова, що з'явилися наприкінці XVIII і XIX століть та їхній вплив на соціально-економічний розвиток міста.

Ключові слова: освіта, культура, бібліотеки, видавництва, театр, мистецтво.

Lviv has never been a large manufacturing center with the huge enterprises, factories, and integrated producers. This city has never been related to the populous cities of Ukraine. The success of this city is in a beneficial geopolitical position, an attractive investment climate, a great amount of academic and cultural institutions and the most important is a high qualification of the staff that lives there.

The aim of this article is an effort to analyze the development of cultural and art institutions of Lviv at the end of XVIII during XIX centuries, their appearance, functioning and the influence on economic and social development of the urban infrastructure.

In 1772, as a result of the first division of Poland, Galicia became a part of Austro-Hungarian Empire. In the XIX of September 1772 Hungarian troops penetrated into Lviv, which became an administrative centre of newly created Hungarian province – “The Kingdom of Hungary and Lodomeria”.

At the end of 18th century Lviv was a provincial city where the first manufactures just began to appear. The main kinds of production in the city still remained a trade and raw material manufacturer. A deficiency of large and medium enterprises in the city caused that just 30.8 % of active population were engaged in an industrial production. The most of Lviv population, it was 25 thousand in 1772, consisted of employees, renters, servants and freelance job's people. It was situation in which Lviv still remained in a role of back country empire.

As late as in 30s of XIX century, the population of Lviv increased in two times. The city became more attractive and more comfortable to live in. From that time, in Lviv were living many officials, merchants, doctors, lawyers, students, artists, litterateurs and other representatives of freelance jobs, who weren't just the citizens – they became creators of the city.

In the 90s mostly multi-storey habitable buildings and numerous administrative, cultural and art purpose buildings were built. Lviv became attractive for people of broad professions and rich representatives of region's population. Art associations, societies, museums were organized in the city. Archives and literary private collections were set and then given to public organizations. All that enriched Lviv's cultural life influenced the development of the multinational city and formed its identity.

Key words: education, culture, library, theatre, art.

Постановка проблеми. Формування Львова як культурної столиці українських земель має дивовижну історію. Те, що це західноукраїнське місто є культурним центром нашої Батьківщини, визнають навіть його опоненти. І хоч місто не володіє могутнім промисловим потенціалом, як Харків, Київ чи Запоріжжя, а серед найбільших міст України (на 2015 р.) займає лишень сьоме місце – Львів є одним з найуспішніших міст України. Це підтверджується зростанням інвестицій у розвиток міста, впровадженням європейських освітніх і культурних програм, так і толерантним ставленням міщан до різноманітних культур, що знайшли свою другу батьківщину у цьому місті. Спільна, творча

праця представників різних націй, народів і культур в українському Львові свідчить про єдино можливі способи і методи у формуванні успішної міської громади.

Цей шлях для Львова є не новий. Історія королівського міста засвідчує, що тут здавна співіснували представники різних національних культур і віровизнань. У їхньому життєписі можна знайти як драматичні сторінки непорозуміння, так і спільні зусилля спрямовані на розбудову міста. Інформація ця перебуває у численних історичних розвідках шановних істориків різних поколінь [2, 6, 8], а також у колективних дослідженнях історії Львова [1, 3, 5]. Здебільшого автори звертають увагу

на детальне висвітлення й аналіз політичної історії краю, його соціально-економічний розвиток, боротьбу українського народу проти національно-релігійного гніту тощо.

Метою цього дослідження є спроба аналізу становлення та розвитку культурно-мистецьких закладів Львова кінця XVIII – протягом XIX ст., вплив функціонування цих закладів на економічний і соціальний розвиток міста.

Результати дослідження. У 1772 році, внаслідок першого поділу Польщі, Галичина стає частиною Австрійської імперії. 19 вересня 1772 року австрійські війська входять до Львова, що тепер став адміністративним центром новоутвореної австрійської провінції – “королівства Галіції і Лодомерії”.

Львів кінця XVIII ст. – це провінційне місто Габсбурзької імперії, у якому ще діють правила середньовічних ремісничих цехів. Ремесло і сировинні мануфактури залишалися основними формами виробництва у місті. Відсутність великих і середніх підприємств у місті привела до того, що тільки 30,8 % активного населення було зайнято у промисловому виробництві. Більшість населення Львова, а це 25 тис. на 1772 р., становили службовці, рантьє, прислуга і люди вільних професій [3, с. 81]. Складалась ситуація, за якої місту Львову і надалі відводилась роль глибокої провінції імперії.

Наприкінці XVIII ст. австрійська влада приймає низку рішень, які повинні були б підтримати міщан та їх підприємництво. Зокрема, утворюється Дирекція цивільного будівництва, згідно з рішенням якої на десять років звільняються від оподаткування мешканці Львова, які будують нові або ремонтують старі будинки. У 1790-х рр. почали розбиратися оборонні мури, вежі та брами, що оточували середмістя, на місці засипаних ровів і валів насаджувалися парки в англійському стилі. Упорядковуються передмістя з Погулянкою, парком Залізна Вода, Цетнерівкою, Ботанічним садом, ставом Пелчинських тощо. Ці зміни у вигляді Львова сприяли розвитку комунального господарства, що забезпечували життя міщан. На 1823 р. у львівських промислах було зайнято понад 2 тисячі майстрів, 6 оптових торговельних підприємств [4, с. 104–105].

Уже у 30-х роках XIX ст. населення Львова зросло майже удвічі, а саме місто стало набагато красивішим та більш комфортнішим для життя. Австрійський географ і статист В. Блюменбах залишив власне враження від міста. Так, він писав, що в 1831 р. без військових та іноземців у Львові проживало 15 120 ос., на передмістях 35 416, а разом 50 536 мешканців [4, с. 104]. Тепер у місті проживало багато урядовців, купців, лікарів, адвокатів, студентів, художників, літераторів та представників інших вільних професій, які не просто були мешканцями міста, – вони стали його творцями.

Насамперед у Львові виникає необхідність у нових освітніх закладах. Ще у 1775 році у місті розпочала роботу, так звана, нормальна школа з німецькою мовою викладання, при якій готували також вчителів. З 1798 р. у Львові діяли: одна чотирикласна, три однокласні (парохіяльні) і дві приватні початкові школи із загальною кількістю учнів понад півтора тисячі. Школа з українською мовою викладання була лишень одна при Ставропигійському інституті, яка готувала вчителів для роботи у церковних парохіях [3, с. 91].

У 1784 р. у Львові розпочала діяльність перша, а згодом у 1819 р друга академічні гімназії, які готували молодь до вступу у вищі навчальні заклади. Їх у місті з'явилося декілька: у 1784 р. відновив роботу університет як світський вищий навчальний заклад; у 1817 р. – відкрито реальну (торговельну), а з 1844 р. – технічну академію.

Міщани порушували питання перед владою і про відкриття спеціального мистецького навчального закладу. Вміння малювати у ті часи вважалося показником доброго смаку і виховання. У шляхетних родинах Львова проживало багато художників-вчителів [6, с. 147]. Але відкрили тільки школу рисунку, яка існувала при Львівському університеті й утримувалася коштом місцевої влади.

Належне функціонування освітніх закладів залежало від достатньої кількості професорів, викладачів, обслуговчого персоналу. Цій верстві населення, а також значній кількості провінційних державних службовців необхідні були не тільки житло, а й бібліотеки, друкарні, книгарні, театри, концертні зали та інші заклади культури, які б відповідали їхньому соціальному статусу. Заснування цих закладів та їхня діяльність істотно змінювало обличчя Львова з ремісничо-торгового в адміністративний та культурно-мистецький центр Галичини.

З мандрівних нотаток німецького вченого Йогана Коля дізнаємося, що вигляд Львова у першій третині XIX ст. “...є набагато кращим і приємнішим, ніж архітектурний стиль деяких великих німецьких міст. Вільні площі тут великі, місця для прогулянок, бульвари й парки – значні. Будинки, церкви, розташування споруд, розгалуження вулиць – все це має дуже багато спільного з характером старих німецьких міст, що виникли в середні віки. Місто багате також на церкви та дзвіниці, на великі і часом розкішні будівлі [4, с. 116].

З часу приєднання Галичини до Австрійської імперії відбулися зміни у функціонуванні і використанні тогочасних закладів духовної культури. Наприкінці XVIII ст. уряд припинив існування багатьох релігійних установ, а їхнє майно конфіскував. Конфісковані книги передали до бібліотеки Львівського університету, який на той час відновив

свою діяльність. Протягом 1784–1786 роки університетська бібліотека отримала книги зі 147 закритих урядом сакральних закладів. Загальна кількість надходжень станом на 1786 р. становила 33 666 томів [1, с. 233]. Користувачами бібліотеки була досить обмежена кількість працівників університету, а фонди здебільшого становили релігійну літературу. Тому за наказом уряду з 1807 році університетська бібліотека отримувала обов'язковий примірник усіх друкованих у Галичині видань, що сприяло наповненню фондів і світською літературою.

Крім університетської книгозбірні, у Львові були також кілька монастирських і гімназійних бібліотек, але усі вони були малодоступні для широкої громадськості.

У 1809 р. австрійський імператор Франц I повідомив придворного бібліотекаря у Відні Юзефа Максиміліана Оссолінського про готовність віддати свою бібліотеку для публічного використання галичан і розміщення її у Львові. Польський шляхтич Ю. М. Оссолінський розумів виняткове значення появи такої установи у Львові і з ентузіазмом взявся за виконання цісарської волі. Він передає стародруки, рукописи, рідкісні видання, зібрані у галицьких храмах і монастирях до нової установи. Благородна ідея відкриття культурно-освітньої установи у 1817 р. була скріплена офіційними документами. Згодом у власному заповіті Ю. М. Оссолінського буде вказано: “Усі мої друковані книги, рукописи, зібрання гравюр, карт, медалей, картин, статуй... заповідаю бібліотеці у столичному місті Львові” [5, с. 82]. За прикладом Оссолінського галицька інтелігенція також передає свої приватні колекції до нової львівської громадської установи. Значні пожертви надходять від магнатів Львівщини, Тернопільщини, Бережанщини. У фонди бібліотеки були передані приватні збірки відомих шляхетних родин Павліковських, Дідушицьких, Зубрицьких та ін. Українські теологи Михайло Гарасевич та Модест Гриневицький допомагали у складанні статуту бібліотеки, у якому зазначалося, що установа діятиме на користь усіх народів, що проживають у краю. Цей статут підписав імператор, тому він мав силу закону.

Спочатку приміщенням бібліотеці служили залишки обгорілого монастиря Кармеліток під Калічою горою у Львові. Згодом був оголошений конкурс на проект нової будівлі. Перевагу віддали роботі відомого європейського архітектора, прихильника класицизму П'єтро Нобіле.

За планом Нобіле споруда повинна була мати грандіозний вигляд, який надавали б доричний ордер, архітрав і карниз без будь-яких декорацій. Проте, комісія, до складу якої входив інженер-капітан Ю. Бем, вирішила цей план змінити. Споруда ставала простішою. До неї врахувались уцілілі фрагменти

монастиря та каплиця у вигляді ротонди [6, с. 94]. У 30–40-х роках XIX ст. у спорудженні бібліотеки беруть участь майже усі відомі архітектори Львова, склад яких дивовижно багатонаціональний, як і саме місто того часу. Серед архітекторів: галичани Юрій Глоговський і Вільгельм Шмідт, австрієць Йоган Зальцманн, скульптор Йоган Шімзер – німець за походженням та чех Йозеф Прохазка [13].

Офіційне відкриття Інституту Оссолінських відбулося у 1827 році. Це була загально крайова, культурно-освітня установа, що складалась із бібліотеки, музею і друкарні. У 1832 р. бібліотека відкриває читальні зали для відвідувачів.

Одним із найбільш відвідуваних місць бібліотеки стає зал періодики. Усе, що видавалось в Австрійській імперії тепер обов'язково надходило і до інституту Оссолінських. Нові періодичні видання приходили і з інших європейських країн. При бібліотеці організовуються наукові товариства, видається один з перших збірників “Часопис науковий книгозбірні імені Оссолінських”. У ньому активно співпрацювали як українські, так і польські дослідники, зокрема, Т. Захаревич, В. Компаневич, І. Вагилевич, А. Бельовський, К. Туровський, Л. Набеляк, К. Шайноха та ін. [9, с. 22].

Так, інститут Оссолінеум став для Львова не тільки однією з перших культурно-мистецьких установ, що об'єднувала у собі бібліотеку, друкарню, а також місцем інтелектуального єднання еліти міста і краю.

У червні 1849 року засновано також бібліотеку “для руських людей”, яку у 1872 році було передано до Народного дому. Бібліотека інституту “Народний дім” стала центром інтелігенції Галичина московфільського напрямку [5, с. 83].

Так протягом XIX ст. кількість бібліотек у Львові зростає. Власні книгозбірні мали не тільки духовні чи освітні заклади, а також Галицьке господарське товариство, Головна дирекція будівництва доріг та мостів, відомі також приватні збірки Чарнецьких і Ю. К. Жевуцького та ін. Зростає кількість населення, якому були необхідні для роботи та навчання книги та інші друковані видання.

Австрійська влада суворо регламентувала друк та розповсюдження книг на території імперії. Прийшовши на нові землі уряд припинив діяльність друкарень чернечих ордерів: єзуїтів (1773) францисканців (1774), римо-католицького братства Св. Трійці (1786) та ін. Час диктував нові потреби і вимоги до книговидавництва.

Ще наприкінці XVIII ст. імператриця Марія-Терезія видає декрети щодо цього виду діяльності, які у 1806 році імператор Франц II доповнив власними рішеннями, основною вимогою яких була політична благонадійність престолу. Контроль імперії,

звичайно, дещо стримував розвиток видавничих установ Львова. Водночас цей новий вид діяльності сприяв культурному розвитку міста, оскільки і видавничою діяльністю і торгівлею книгами могли займатися, на той час, винятково, освічені і люди-знавці.

Ще з 1773 р. у місті діяла приватна друкарня Антона Піллера. Австрійська влада запросила підприємця для друку офіційних розпоряджень місцевої влади. Але, крім цих матеріалів, Піллер видавав навчальні посібники, наукову та художню літературу. З появою у Львові університету друкарня отримала назву “університетська”. Окрім німецькою, вона видавала книги латинською, французькою та польською мовами.

З 1782 р. до Львова з Жовкви була перенесена єврейська друкарня Сегаля Леттериса. На початок століття у місті діяло п’ять єврейських друкарень, які видали 194 примірники друкованої продукції [1, т. 3, с. 272].

Враховуючи прохання української громади австрійська влада відмовилася від запланованого раніше переносу друкарні Ставропігійського братства до Відня і залишила її у Львові. Тому тут друкувалися підручники та оригінальні твори українських авторів. З друкарнею співпрацювали викладачі львівського університету Федір Захаріясеви́ч, Петро Лодій та ін. У революційні роки “Весни народів” українці отримали ще одну друкарню, яка діяла при культурно-освітньому товаристві “Галицько-Руська Матиця”. За час її існування тут було видано 89 книг. Упродовж другої половини ХІХ ст. українські книги для широкого кола читачів друкувало видавництво “Просвіти”, а з 1892 р. з відкриттям НТШ, світ побачили і наукові видання. [1, т. 3, с. 272–273].

З 1776 року у згадуваній уже друкарні А. Піллера видавалася і перша на українських землях газета – тижневик французькою мовою “Gazette de Leopold” [2, с. 295]. Наприкінці ХVІІІ ст. кількість періодичних видань у Львові зростає. Першим львівським щоденним виданням була газета “Dziennik patriotycznych politykow”, що виходила польською мовою з 1792–1798 рр., а з 1811 р., тричі на тиждень – “Львівська газета”, літературні щомісячники “Розмаїтності”, згодом часопис “Щоденна газета паризьких мод” [3, с. 95]. У 20-х роках ХІХ ст. у місті починають виходити друком німецькомовні “Lemberg Zeitung” (1812–1864) та “Mnemosyne” [6, с. 153].

Перша газета українською мовою “Зоря Галицька” (редактор Антін Павенцький) побачила світ у травні 1848 р. Вона видавалася до квітня 1857 р. як орган першої політичної організації України Головної Руської Ради. У 1849 р. у Львові засновано урядовий часопис “Галицько-Руський вісник” (редактор Микола Устиянович). Він виходив тричі на тиждень і друкував переважно офіційні матеріали

австрійської влади. З’явилися видання, що інформували українське населення Галичини про громадсько-культурне життя Наддніпрянської України. Серед них “Дневник руський”, “Новини”, “Пчола” [6, с. 176–177]. Напівофіційним органом, що друкувався в Австро-Угорській імперії українською мовою, був “Вісник для русинів в Австрійській державі” 1850–1856 рр. Таким чином до середини ХІХ ст. у Львові виходило друком понад 20 різноманітних періодичних видань [6, с. 153].

Аналізуючи культурну атмосферу Львова ХІХ ст., окремо слід звернути увагу на книгарні того часу. У книжкових магазинах передплачували газети та журнали, вибирали і замовляли книги. Там можна було придбати твори львівських художників і замовити квитки до театру. Однією з найстаріших книгарень міста була книгарня львівського університету, якою керував Карл Готтліб Пфафф “Bibliopole академічний”. Із відкриттям львівського університету виникла потреба у спеціалізованих книгарнях. 11 серпня 1785 року таку книгарню і відкрив представник варшавської родини книгарів К. Пфафф. Його обов’язками було комплектувати відповідний асортимент книг та видавати щорічні книжкові каталоги. До 1827 р. він видав 34 каталоги (24 польських, 5 французьких, 4 німецькі та 1 латинський) та тематичні (з медицини, хірургії, права) [8, с. 31].

Карлові Пфафту львів’яни завдячують появою першої впорядкованої хроніки міста – “Історії столичного королівства Галиції та Лодомерії – міста Львова від заснування його аж до теперішніх часів кс. Ігнація Ходиніцького закону Кармелітів”, яку він видав власним коштом у 1829 р. Перед друком була укладена підписка на книгу, у якій фігурують імена відомих у Львові книгарів, бібліофілів, культурних і мистецьких діячів тощо [8, с. 31–32]

Другою, за визнанням міщан Львова, була книгарня родини Піллерів. Відома родина львівських друкарів могла похвалитися чудовими виданнями, а також пропонувала міщанам великий асортимент книг німецькою, французькою і польською мовами.

У місті діяла також книгарня Карла Вільде, який з 1832 р. став головним постачальником літературних новинок бібліотеці інституту Оссолінських. Пошаною у львів’ян користувалася також книжкова крамниця Варфоломея Яблонського. Він був не лише власником книгарні, але й у 1826 р. розпочав видавничу діяльність і надрукував багато релігійної літератури, поетичних збірок та ін.

Велике значення для міста мали також книгарні Едуарда Віняжа, Яна Міліковського, Герріха Калленбаха та ін. Власники книгарень були високо освіченими людьми, які обов’язково володіли латинською, знали декілька іноземних мов, періодично проходили стажування у кращих книгарнях Відня чи Праги [9, с. 49].

Зростаюча кількість освітніх закладів, видавництва, книгарень дуже швидко приєднала Львів до сфери загальноєвропейського культурного процесу. Місто зростало кількісно і якісно. Так у середині XIX ст. кількість населення Львова зросла до 70,3 тис. осіб [12, с. 113–114]. Але у місті і надалі відчувалася потреба у спеціалістах і фахівцях з різноманітних професій (порівняно з XVIII ст.). Але, головне, що ці мешканці Львова за своїм соціальним статусом, освітніми і культурними потребами спонукали до подальших змін у житті міста.

Зокрема, з кінця XVIII ст. пошвидко театральне життя столиці Галичини. Перший постійний театр у Львові був заснований 1776 р., де виступали німецькі, а згодом і польські мандрівні трупи. До кінця століття польський та німецький театри очолював В. Богуславський. Власником львівського театру був Франц Булла, який отримав привілей від австрійського імператора на театральні вистави у Львові. У 1787 р. для театральних потреб міщанам було передано старе приміщення костелу Францисканців. Однак це приміщення не відповідало потребам такої установи. Побудований відкритий літній театр у парку Яблонських (архітектор Мараіно) з ініціативи Войцеха Богуславського проіснував недовго, але значно впливав на розвиток театального мистецтва краю. У репертуарі театру поряд з кращими взірцями європейської драматургії (п'єсами У. Шекспіра, Ф. Шіллера, Ж.-Б. Мольєра) були твори відомих польських драматургів, серед них О. Фредра та ін.

З початком функціонування греко-католицької семінарії у Львові, в її стінах виникає традиція постановки театральних видовищ. За відсутності українського репертуару семінаристи ставили польськомовні вистави з народного життя. У 1835 р. вийшла друком упорядкована вихованцем семінарії Йосипом Лозинським збірка українських весільних пісень “*Ruskojewesile*”, яку покладено в основу однойменної сценічної постановки. Драматичний ігровий характер українського обряду дав семінаристам змогу зробити яскраве фольклорне видовище. За русинськими мотивами І. Вітошинський укладає водевіль “*Козак і Охотник*”, який українські глядачі побачили у 1849 р. До репертуару учнівського театру входили в обробленні І. Озаркевича відомі “*Москаль-Чарівник*” Гр. Квітки-Основ'яненка, “*Наталка Полтавка*” Ів. Котляревського та ін. [11, с. 20–21].

Театр греко-католицької семінарії мав для українців Львова непересічне значення. Залишаючись аматорським, шкільний театр професійно підходив до театральної справи і заклав основу подальшому розвитку українського театального руху. У 1864 році у Львові, всупереч відмові про фінансову підтримку австрійської влади, з'являється перший професійний український театр “*Руська*

бесіда” [4, с. 130]. Театр фактично став першою сходинкою на шляху виховання майбутніх українських громадських і культурних діячів, які вирости і сформувалися у Львові.

Однак, візитівкою Львова XIX ст. був театр С. Скарбека. Це була перша монументальна споруда у місті такого призначення. У 1833 р. граф С. Скарбек звернувся до австрійського уряду з пропозицією побудувати власним коштом театр у Львові. Дозвіл був отриманий і до розроблення проекту були залучені одні з кращих архітекторів того часу – Л. Піхль та Й. Зальцманн. За пропозицією графа вони подорожували європейськими містами, де познайомились з досвідом будівництва театральних споруд. За задумом фундатора ця будівля повинна була вміщувати у собі не тільки театральний зал, а також численні допоміжні технічні приміщення, готель для акторів, магазини, ресторани та ін. За задумом С. Скарбека це повинен був бути грандіозний культурно-мистецький центр.

Проект майбутнього театру підготував Луджі Піхль. Впровадженням його в життя займався Й. Зальцманн, тодішній інспектор міського будівництва, один з найталановитіших архітекторів, що на той час працювали у Львові.

Місце для будівництва театру було визначено задалегідь. Ще наприкінці XVIII ст. відповідно до імператорського наказу, фундатору, якщо такий знайдеться, повинні були безкоштовно передати площу *Castrum in ferius*, що утворилася на місці розібраного Нижнього замку у Львові. Пізніше залишки замку послужили матеріалом для зведення нової споруди. Селяни з маєтків графа везли до Львова вапно, гіпс, камінь, дерево. Близькість річки Полтви змусила будівельників для укріплення фундаменту вбити в багnistий ґрунт близько 16 тисяч дубових палів, що привозили з лісів Ст. Скарбека. Не набагато менше пішло дубового лісу на конструктивне в'язання даху [11, с. 30].

Відкриття театру відбулося у 1842 р. Це була монументальна споруда у класичному стилі, яка за параметрами поступалася лише Міланському “*Ла Скала*” та Дрезденському надвірному драматичному театру. Будівля мала вигляд величезного каре з двома внутрішніми дворами, які розділялися корпусом глядацького залу і сценою. Унікальною була її багатофункціональність – тут діяли, окрім театру, літературно-артистичні товариства, працювали крамниці, кав'ярні, знаходилась благочинна фундація графа С. Скарбека, казино “*Народове*”, склади, помешкання для акторів тощо.

Цей театр змінив Львів середини XIX ст. Забудовується стара частина міста, вона набуває сучасного вигляду європейських столиць. Львів отримує одне з найкращих театральних приміщень

того часу і, звичайно, цей театр не оминають своєю присутністю корифеї європейської сцени. Театр С. Скарбека став величезним організмом, що потребував для свого існування не тільки мистецьких кадрів, але й інженерів, техніків, величезний штат допоміжного персоналу. Комерційне життя, що вирувало навколо театру, сприяло товарообігу і збагаченню Львова. Усе це сприяло зростанню інвестиційної привабливості міста і давало йому додаткові можливості для розвитку.

Театральні зали використовувалися також для музичних концертів. Тогочасний Львів мав можливість оцінити музичну майстерність Кароля Ліпінського, Ференца Ліста та ін.

Новим явищем для культурного життя міста ставали художні виставки, перша з яких відкрилася 1837 р. Експозиція була виставлена у приміщенні, яке надав львівський магістрат у новозбудованій ратуші на площі Ринок. Виставка була благочинною і викликала значний резонанс серед відвідувачів.

Відкриття кожної мистецької виставки було подією для Львова. Для її організації створювався спеціальний комітет, до якого входили відомі культурні та громадські діячі. Більшість виставок відбувалися у галереї “Оссолінеуму”. У міське життя входила практика використовувати дохід з виставок для благодійних цілей. Але була ще одна позитивна риса цих виставок, про яку пише дослідник галицького мистецтва С. Малець, цитуючи львівський тижневик “Розмаїтності”: “з приходом у житла творів мистецтва, наші помешкання стануть менш убогими”. І справді Львів славився приватними мистецькими колекціями Вроновських, Домбських, Любомирських, Дідушицьких, теолога М. Гарасевича і митрополита А. Ангеловича” [13].

Таким чином трансформації в середовищі міщан Львова XIX ст. змінювали соціально-економічний розвиток міста. Зростала кількість населення. Протягом другої половини XIX ст. населення Львова зросло в 2,2 рази і становило у 1880 році 103 423 особи, ставши третім містом в імперії після Відня і Праги [5, с. 172]. Збільшувалась також мережа фінансово-кредитних установ та їхній обіг. У місті почали відкриватися філіали австрійських банків. Так, 1853 року був відкрит філіал Австрійського національного банку, 1862 р. – Австрійський кредитний заклад для торгівлі і промисловості, а через три роки – Англо-австрійський банк. У 70-х роках з’явилися місцеві – Галицький гіпотетичний, Селянський і Крайовий банки [5, с. 205].

Зростає значення Львова як основного транспортного вузла західноукраїнських земель. З 1861 р. місто пов’язане з іншими країнами Європи залізницею. Тут будувалися і розширювалися залізничні станції, міський вокзал, комплекс товарної

станції та залізничних майстерень. У травні 1894 року у Львові почав курсувати перший електротрамвай, зв’язавши залізничний вокзал з іншими районами міста [4, с. 150].

У Львові збільшувалась потреба у житлі, що неминуче вело до розширення території міста. Наприкінці XIX ст. до міської території приєднали підміські села Клепарів, Замарстинів і Знесення. Ще у 1870 р. утворюється міське будівельне управління, яке контролювало забудови, займалися прокладанням вулиць, розширенням і благоустроєм території. Кількість будинків у Львові зросла за 1870–1900 рр. з 2,5 тис до 4,4 тис., а квартир – з 17,4 тис. до 32,2 тис. [12, с. 114]. У 90-х роках XIX ст. будувалися переважно багатоповерхові житлові будинки, а також численні споруди адміністративного та культурно-мистецького призначення. Уже на 1900 р., за даними державного перепису, у місті проживало 159 877 осіб і кількість населення невпинно зростала. Львів став привабливим для людей вільних професій, представників заможних верств населення краю. У місті організовувалися мистецькі об’єднання, товариства, музеї, формувалися архівні та літературні приватні збірки, що згодом передавалися до публічних установ. Усе це збагачувало культурне життя Львова, впливало на розвиток багатонаціонального міста і формувало його самобутність і неповторність.

Висновки. Отже, Львів у XIX ст. так і не став провідним промисловим центром Австро-Угорської імперії, але за своїм статусом був у трійці найрозвиненіших міст краю. На межі XVIII–XIX ст. тут з’являються нові освітні, культурні та мистецькі установи, які не тільки змінювали якісний склад населення, але й сприяли розвитку соціально-економічної інфраструктури міста. Статус Львова зростав відповідно до змін у громадсько-політичному і культурному житті країни.

1. *Енциклопедія Львова : у 4-х т. / За ред. А. Козицького. – Львів : Літопис, 2007–2012.* 2. *Ісаєвич Ярослав. Українське книгодання: витоки, розвиток, проблеми. – Львів : Інститут українознавства ім. Ів. Крип’якевича НАН України, 2002. – 520 с.* 3. *Історія Львова. – К.: Наукова думка, 1984. – 412 с.* 4. *Історія Львова в документах і матеріалах / Зб. документів і матеріалів. – К.: Наук. думка, 1986. – 420 с.* 5. *Історія Львова : у 3-х т. / ред. Я. Ісаєвич та ін. т. 2. – Львів : Центр Європи, 2007.* 6. *Історико-культурні та краєзнавчі нариси. Львівщина / упоряд. Ю. Бірюльов. – Львів : Центр Європи, 1998. – 392 с.* 7. *Історія української культури: у 5-ти т. Т. 4. кн. 2. Українська культура XIX століття. – К.: Наукова думка, 2005. – 1293 с.* 8. *Котлобулатова Ірина. Книгарі та книгарні у минулому Львова. – Львів : Авера, 2005. – 240 с.* 9. *Малець Софія За часів Маркіяна Шапкевича. – Львів : Центр Європи, 1992. – 94 с.* 10. *Овсійчук Володимир. Класицизм і романтизм в українському мистецтві. – К.: Дніпро,*

2001. – 444 с. 11. Прокураков В., Ямаш Ю. Львівські театри. Львів : Центр Європи. – 130 с. 12. Hozzowski S. *Ekonomiczny rozwój Lwowa w latach 1772–1914.* – Lwow, 1935. 13. Софія Малецъ. Мистецьке життя Львова першої половини XIX ст. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://map.lviv./statti/malec.html>

References

1. A. Kozytshkoiyy (2007–2012), *Encyclopedia of Lviv, Chronicle in 4 volumes.* 2. Jaroslav Isayevych (2002), *Ukrainian book publishing: origins, development, problems, Institute of Ukrainian Studies of Ivan Krypuyakevych NAS of Ukraine, Lviv, p. 520.* 3. *History of Ukraine (1984), Naukova Dumka publishing house, Kyiv, p. 412.* 4. *History of Lviv in the documents and materials (1986), Documents and materials collection, Naukova Dumka publishing house, Kyiv, p. 420.* 5. Ya. Isayevych (2007), *History of Lviv, Chronicle in 3*

volumes, vol. 2, Tsentrv Yevropy publishing house, Lviv. 6. Yu. Biryulov (1998), *Historical, cultural and local history essays, Tsentrv Yevropy publishing house, Lviv, p. 392.* 7. *History of Ukrainian culture. (2005), In five volumes. Vol. 4. B. 2. Ukrainian culture XIX century, Naukova Dumka publishing house, Kyiv, p. 1293.* 8. Kotlobulatova Irina (2005), *Booksellers and bookstores in the past of Lviv, Avera publication, Lviv, p. 240.* 9. Malets Sofia (1992), *Za chasiv Markiana Shashkevycha, Tsentrv Yevropy publishing house, Lviv, p. 94.* 10. Ovsyichuk Vladimir (2001), *Classicism and Romanticism in Ukrainian Art, Dnipro publishing house “Dnepr”, Kyiv, p. 444.* 11. V. Proskuryakov, Yu. Yamash, *Lviv theaters, Tsentrv Yevropy publishing house, Lviv, p. 130.* 12. Hozzowski S. (1935), *Ekonomiczny rozwój Lwowa w latach 1772–1914, Lwow (polish).* 13. Sofia Malets. *Artistic life of the city of the first half of the XIX century, available at: <http://map.lviv./statti/malec.html>*